

3. Босько В.М. Визначні постаті Степової Єлади: до 250-річчя заснування фортеці Святої Єлисавети, міста Єлисаветграда та 65-річчя утворення Кіровоградської області / В.М.Босько. – Кіровоград : Інформаційна мережа, ч.1. – 2004. – 376 с.
4. Завалій Н. Погода на завтра / Н.Завалій // Кіровоградська правда. – 2004. – № 31. – С.2.
5. Исторический вестник: историко-литературный журнал / Ред. С.Н.Шубинский. – СПб. : Тип. А.С.Суворина, 1901. – Т. 86, Кн. 10 : Октябрь. – 1901. – 384, 161 – 192 с.
6. Історія міст і сіл Української РСР в двадцяти шести томах. Кіровоградська обл., – Київ, 1972, – 816 с.
7. Памяти Г.Я.Близнина : сборник. – Єлисаветград : Тип. Н.Ш.Сейдера, 1902. – 80 с.
8. Проводян Г. Метеоролог Г.Я.Близнін / Г.Проводян // Кіровоградська правда. – 1966. – № 68. – С. 4.

Анотація

У статті розглядаються методичні підходи Г.Я.Близніна щодо викладання природничих дисциплін. Зосереджується увага на характеристиці його методів навчання на уроках природничого профілю.

Аннотация

В статье рассматриваются методические подходы Г.Я.Близнина относительно преподавания естественных дисциплин. Сосредоточивается внимание на характеристике его методов учебы на уроках естественного профиля.

Summary

In the article methodical approaches are examined G.Bliznin in relation to teaching of natural disciplines. Attention on description of his methods of studies is concentrated on the lessons of natural type.

Ключові слова: природнича освіта, природничі дисципліни, метод "живої діяльної бесіди", принцип наочності, дисциплінарний метод виховання.

Ключевые слова: естественное образование, естественные дисциплины, метод "живой деятельной беседы", принцип наглядности, дисциплинарный метод воспитания.

Key words: natural education, natural disciplines, method of "living active conversation", principle of evidentness, disciplinary method of education.

Подано до редакції 26.09.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Окольнічною Т.В.

УДК 371.13(489)

©2012

Роляк А.О.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ СУЧАСНОЇ ДАНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний розвиток педагогічної складової освітнього середовища приводить до необхідності модернізації загальної парадигми вищої педагогічної освіти. Випускники вищих педагогічних навчальних закладів сьогодні повинні мати можливість при найкоротших термінах адаптації до умов сьогодення, досягати найкращих результатів у своїй професійній діяльності. Для цього потрібно, щоб такі загальновідомі та вагомні для професії вчителя поняття "навичок", "знань" та "вмінь", були доповнені новими додатковими категоріями. На сьогоднішній день до таких категорій відноситься "компетентність", яка ні в якому разі не може повністю замінити, а лише збагатити надані майбутньому вчителю знання з фундаментальних та фахових педагогічних дисциплін [1].

Підкреслимо, що сьогодні всі Європейські країни (і Данія не є виключенням) здійснюють перехід до компетентнісної освітньої моделі. Для всебічного розуміння компетентнісного підходу у педагогічній освіті та побудови відповідної ефективної освітньої схеми, доречно розглянути досвід Данії, яка подібно до України, знаходиться на початковому етапі реалізації компетентнісної освітньої схеми, проте, завдяки поєднанню процесів децентралізації та централізації, змогла досягти в цій сфері особливих результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Загальній класифікації компетентностей фахівців присвячені роботи українських науковців Ю.Ф.Зіньковського, Г.О.Мірських, Е.Соф'янц. Проблеми професійної компетентності педагогів висвітлюються В.О.Сластьоніним, Н.В.Кузьміною, О.В.Овчарук, О.І.Пометун, І.А.Зязюном, Н.Г.Нічкало, Л.М.Мітіною, О.П.Ситник та ін.

Характеристиці окремих компетентностей педагогів у Європейському освітньому просторі присвячені роботи Дж.Равіна (J.Ravin), Р.Уайта (R.White), Б.Оскарссона (B.Oscarsson), Р.В.Уайла (R.W.While), В.Хатмечер (W.Hutmacher) та ін.

Серед данських науковців Тове Хейдеманне зупиняється на дослідженні окремих базових компетентностей вчителів, Лаурсен П.Ф. та Вілумсен Дж. висвітлюють у своїх роботах питання розвитку автентичності педагогів та її впливу на професійну майстерність і компетентність сучасного вчителя.

Однак, не дивлячись на те, що компетентнісному підходу в освіті вчителя в Європейських країнах, присвячено чимало сторінок педагогічної літератури, ми можемо впевнено констатувати, що в Данії, країні, яка

розвивається в умовах демократичного плюралізму та децентралізму, не існує єдиного теоретичного обґрунтування та загальноприйнятої класифікації системи професійних компетентностей вчителів середніх шкіл.

Формулювання цілей статті... Зазначена проблема обумовила вибір теми нашої статті, мета якої насамперед полягає в аналізі основних професійних компетентностей данських вчителів, визначенні їх характерних рис та класифікації у відповідності до загальноєвропейських освітніх стандартів. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: охарактеризувати сучасну категорію "компетентності" з точки зору данських педевтологів; визначити сутнісні риси професійної компетентності вчителя; виявити особливі навички та вміння, характерні для кожної групи компетентностей вчителів данських народних шкіл.

Виклад основного матеріалу дослідження... В данській педагогічній літературі компетентність є оціночним терміном, що означає здатність вчителя до ефективного застосування у професійній практичній діяльності власних знань, вмінь та здібностей [2]. Слід наголосити, що в Данії відсутня уніфікована типологія компетентнісних характеристик вчителя, що є однією з причин відносної різноманітності існуючих навчальних програм підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти (кожний коледж освіти складає свої власні навчальні програми, які повинні співпадати з загальними стратегічними напрямками, зазначеними в законодавчих актах Міністерства освіти Данії). У більшості випадків перелік відповідних компетентностей включає посилання на загальноєвропейські освітні документи.

Аналіз європейських та данських освітніх документів [2,3,4] дав змогу сформулювати класифікацію професійних компетентностей вчителів середніх шкіл, яку представлено в таблиці 1. В цій класифікації ми намагались поєднати європейські стандарти, щодо компетентностей педагога, з суто данськими особливостями. Відмітимо, що ми виходили з того комплексу відповідних професійних компетентностей вчителів, на формування і розвиток яких націлена вся система неперервної педагогічної освіти у Данії: її цілі, зміст, методи та технології.

Як вказано в таблиці, професійні компетентності вчителя в Данії умовно розділяються на ключові компетентності; базові компетентності; спеціалізовані або предметні компетентності.

Ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності. Вони дозволяють суб'єкту комфортно почувати себе в соціальному, професійному середовищі, «відповідальні» за ті чи інші притаманні йому амбіції та проявляються у здатності педагога вирішувати професійні завдання, на основі використання інформації, комунікації та соціально правових норм поведінки особистості у суспільстві [1, с.65].

Таблиця 1.

Класифікація професійних компетентностей вчителів середніх шкіл Данії

Професійні компетентності	Сфери компетенцій
<i>Ключові компетентності</i>	1.Інформаційно-комунікаційна. 2.Соціально-трудова. 3.Загальнокультурна. 4.Мовна. 5.Морально-ціннісна.
<i>Базові компетентності</i>	1.Організаційно-управлінська. 2.Дидактично-методична. 3.Педагогічне мислення. 4.Пізнавально-креативна. 5.Психологічна. 6.Оціночна. 7.Консультативна. 8.Особистісного розвитку.
<i>Спеціалізовані компетентності</i>	1.Предметно-академічна 2.Дослідницька.

Ключові компетентності вчителя включають: 1) інформаційно-комунікативну компетенцію: вміння вчителя самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію; знання інформаційних технологій; володіння технологіями комп'ютерного програмування, включаючи спілкування через Інтернет; 2) соціально-трудова компетенція: здатність брати на себе відповідальність; здатність пов'язувати особисті інтереси з потребами суспільства; готовність до самостійного виконання професійної діяльності; 3) мовну компетенцію: володіння технологіями усного та письмового спілкування на різних мовах; здатність вчителя чітко та зрозуміло висловлювати свої думки та почуття. При цьому маються на увазі, як внутрішні (змістові), так і зовнішні особливості мовлення вчителя. Сучасний вчитель повинен пропонувати інформацію таким чином, щоб максимально активізувати увагу та процеси мислення учнів; 4) ціннісні орієнтації особистості: усвідомлення ролі та призначення вчителя в суспільстві, європейському та світовому просторі; потреба та здатність до самореалізації; активна життєва позиція; пропагування цінностей демократичного суспільства та втілення їх в

свою повсякденну діяльність [2]; 5) загальнокультурну компетенцію: знання в сфері національної, європейської та загальносвітової культури; толерантність до різних етнокультур.

Базові компетентності відображають специфіку професійної діяльності. Для професійної діяльності педагога базовими є компетентності, які засновані на вміннях, професійних навичках і знаннях європейського вчителя XXI століття [5, с.10]. Вони включають: 1) організаційні здібності – здатність вчителя організувати учнівський колектив, управляти освітніми процесами і в свою чергу правильно спланувати та скоректувати свою власну діяльність; 2) дидактичні здібності – вміння вчителя у доступній формі передавати учням навчальний матеріал, окреслювати любі проблеми чітко і зрозуміло, викликати у учнів зацікавленість предметом, спонукати учнів до самостійної та активної пізнавальної діяльності. Вчитель з дидактичними навичками має здатність відповідним чином адаптувати чи реконструювати навчальний матеріал, приймаючи до уваги розумові, соціальні, культурні, етнічні різноманітності своїх учнів, роблячи складне – простим, незрозуміле – чітким та зрозумілим. Для данського вчителя особливо важливою є свобода вибору форм та методів особистісно-орієнтованого навчання; 3) педагогічне мислення – це специфічна рефлексивна здатність вчителя усвідомлювати своє Я в педагогічній реальності, передбачати наслідки своєї діяльності та проектувати розвиток особистості учня у майбутньому. Цю здатність данські педевтологи пов'язують з педагогічним оптимізмом та вірою в людину [6]; 4) пізнавально-креативну компетенцію - здатність вчителя до пізнання через розуміння того, що необхідно учням. Ця здатність полягає у вмінні правильно поставити цілі, спланувати та проаналізувати навчально-пізнавальну діяльність, використовуючи власні творчі здібності; 5) психологічно-перцептивні здібності – визначення в якості доміанти освіти особистість дитини; психологічна готовність вчителя сприймати внутрішній світ своїх учнів, розуміти їх унікальність, як особистостей, відчувати тимчасові психологічні зміни у внутрішньому стані дитини та при необхідності надавати психологічну допомогу; 6) оціночну компетенцію – вміння об'єктивно та адекватно оцінити результати досягнень учнів, ефективність своєї професійної діяльності, роботу колег в шкільному колективі, позитивні та негативні риси всієї системи освіти в країні; 7) консультативну компетенцію – здатність проводити консультації та інші форми психолого-педагогічної підтримки в процесі спільного конструювання майбутньої освітньої траєкторії учня; 7) компетенцію особистісного розвитку, іншими словами, неперервного самовдосконалення, яка полягає у здатності вчителя розвивати свої професійні вміння, знання та компетентності протягом всього життя.

Спеціалізовані або предметні компетентності відображають специфіку предметної сфери в діяльності педагога. Спеціалізовані компетентності розглядаються європейськими педевтологами, як здатність вчителя реалізувати ключові та базові компетентності у викладанні основних предметів у школі [2,6].

У процесі формування предметних компетентностей важливу роль відіграють академічні здібності педагога – здатність до оволодіння та постійного оновлення знань з профільюючих предметів, які викладає вчитель у середній школі. Потрібно мати на увазі, що в освітньому полі Данії, ефективний вчитель повинен знати свій предмет значно ширше програмного обсягу. Більше того, сьогодні данським вчителям надається можливість розробляти власні варіанти навчальних планів, аналізувати провідні концепції та технології в освіті, обґрунтовувати нові підходи до навчання і виховання, іншими словами, приймати участь в перебудові всіх сторін педагогічної діяльності на науковій основі.

Для цього потрібно, щоб вчитель виявляв постійну зацікавленість у наукових відкриттях і свідомо брав участь у наукових дослідженнях, заснованих на фактичному матеріалі (evidence-based research). Підкреслимо, що на розвиток дослідницької компетенції націлені сьогодні програми базової педагогічної підготовки вчителів практично всіх Європейських держав.

Сучасний вчитель-дослідник у європейському освітньому просторі розглядається перш за все як спеціаліст, який займається науковими дослідженнями і організовує та створює свій власний стиль педагогічної діяльності, виходячи з результатів своїх досліджень [6].

Актуальною проблемою сьогодні з точки зору європейського виміру в педагогічній освіті – є розвиток у майбутнього вчителя вмінь роботи з учнями у *різномірному навчальному середовищі*. У документах Ради Європи говориться про формування у педагогів певних компетентностей, що належать до європейських цінностей, пов'язаних із загальним ставленням до сучасного соціально-культурного розмаїття, а саме: плюралізму, полікультурності, прихильності до ідей демократії та гуманізму [3].

Як зазначається в національному плані Данії "Освіта для всіх", з 5,3 мільйонів данського населення 40 000 належить до етнічних меншин. У 2005-2006 рр. в середніх школах навчалось майже 70 000 білінгвальних учнів, що становить 9,9% від загального числа школярів. У приватних муніципальних школах доля іноземних учнів складає 44% від загальної кількості [7]. Підкреслимо, що всі проаналізовані законодавчі акти Данії, які відносяться до освітньої галузі, наголошують на "прозорості, єдності та рівності в освіті всіх рівнів [7; с.27]". Мається на увазі, що діти різних культур, національностей, релігій повинні мати рівний доступ до високоякісної освіти, для того, щоб у майбутньому стати такими спеціалістами, які зможуть бути конкурентноспроможними на міжнародному ринку праці .

У педагогічній літературі вказується на білінгвістичний підхід до підготовки данського вчителя, тобто "обов'язкове знання та використання данської і англійської мови як в усній так і в письмовій формі [7, с.13]" . Варто звернути увагу, що в роботі з дітьми в полікультурній групі, англійська мова виступає в якості елемента, який полегшує спілкування різномовних сторін. В освітніх документах Данії неодноразово наголошувалось, що професійна компетентність вчителя зростає, якщо вчитель володіє декількома іноземними мовами [3]. Звідси випливає, вільне спілкування іноземними мовами розвиває здатність вчителя розуміти крос-культурні відмінності між ним та учнями і сприяє налагодженню позитивних контактів та взаєморозуміння в полікультурному учнівському колективі.

Першочерговим завданням підготовки вчителя до роботи з такими учнями є розвиток власне інтегрованих морально-психологічних, комунікативно-педагогічних, соціально-консультативних компетенцій, іншими словами, вмінь толерантного спілкування з дітьми, розуміння їх культурних цінностей, поваги до рідної мови, традицій та національних звичаїв [4]. Головним аспектом педагогічної діяльності в даному випадку є здатність вчителя створити сприятливий психологічний клімат у шкільному класі, враховуючи етнокультурні та етнопсихологічні особливості учнів, як у процесі викладання навчального матеріалу, так і під час оцінювання результатів досягнень учнів у навчанні.

Підкреслимо, що всі вищезгадані вміння, навички та компетентності утворюють фундамент на якому ґрунтується ефективна професійна діяльність європейського вчителя нового століття.

Висновки... Отже, в результаті нашого дослідження ми можемо зробити наступні висновки:

- компетентність вчителя в Данії розглядається як оціночна характеристика особистості, що означає здатність вчителя до застосування у професійній практичній діяльності власних знань, вмінь та здібностей;
- розробка моделі професійних компетентностей данського вчителя здійснюється на основі урахування як рекомендацій європейської освітньої спільноти, так і національного досвіду підготовки вчителя;
- у відповідності до загальноєвропейських освітніх стандартів, професійні компетентності данських вчителів розділяють на три компоненти: 1) ключові компетентності; 2) базові компетентності; 3) предметні компетентності;
- з точки зору європейського виміру в педагогічній освіті, розвиток компетенцій вчителя ефективно працювати з учнями у *різнорідному навчальному середовищі* є актуальною проблемою сьогодення.

Важливість і актуальність висвітленої проблеми визначає необхідність її подальшого вивчення. Спеціального дослідження особливо потребує проблема форм і методів формування у майбутніх вчителів професійних компетентностей в системі вищої педагогічної освіти в Данії.

Література

1. Зінковський Ю.Ф. Компетентність і критерії якості освіти / Ю.Ф.Зінковський, Г.О.Мірських // Вища освіта України : тематичний випуск – Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору. – Київ : Гнозис. – 2008. – Додаток 3. – Том IV (11). – С. 63 – 70.
2. Weber K. The pedagogues' competencies : professional learning between past experience and future orientations / Kirsten Weber [ed] // Experience and discourse : theorising professions and subjectivity. – Frederiksberg : Roskilde University, 2001. – P.123-139.
3. Green Paper on Teacher Education in Europe. High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training / [F.Bucherberg , B.P Campos, D. Kallos, J.Stepherson (eds)]. – Umea : TNTEE, 2000. – 99p.
4. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium, (Berne, Switzerland 27-3- March, 1996) / European journal of education. – Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe, 1996. – Vol. 32. – №1. – P.45-58
5. Заир-Бек Е.С. Подготовка специалистов в области образования к участию и использованию международных программ оценки качества образования для всех: национальное видение / Е.С. Заир-Бек, А.П. Тряпицына. – С.-Петербург : изд-во РГПУ, 2006. – 65с.
6. Laursen P.F. Educating the Authentic Teacher / Ulla Lindgren // A Nordic Perspective on Teacher Education in a time of Societal Change : contributions from a Nordic conference that focused on the professional teacher role. – Umea : University Publ., 2006. – P.65 – 76.
7. Education and lifelong skills upgrading for all. Denmark's strategy for lifelong learning. Report to the European Commission, (April 2007). – Copenhagen : Danish Ministry of Education, Department of Adult vocational Training, Division for lifelong learning, 2007. – 34 p.

Анотація

Стаття присвячена проблемі розвитку відповідних професійно-педагогічних компетентностей вчителя середньої данської школи. На основі аналізу міжнародних та національних документів, автором класифікуються професійні компетентності вчителя сучасної народної школи Данії та надається їм сутнісна характеристика.

Аннотация

Статья посвящена определению компетентностей учителя современной датской средней школы. На основе анализа международных и национальных документов, посвященных педагогическому образованию в

Даниї, автор класифікує професійні компетентності учителя сучасної данської школи на ключові, базові та спеціалізовані та надає їм характеристику.

Summary

The article deals with determination of the secondary school teachers' competences in the modern Danish society. On the basis of the main international and national documents analysis on teacher training, the author classifies professional competences of the modern Danish teachers as key, basic and specialised competences and characterises the most important of them.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійні компетентності вчителя, данська школа.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональные компетенции учителя, датская школа.

Key words: competence approach, professional competences of teacher, dutch school.

Подано до редакції 13.10.2011.

УДК 37.034

©2012

Чабаненко І.А.

ПИТАННЯ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В РОБОТАХ КЛАСИКІВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні Україна перебудовує економіку, культуру, практику міжнародних стосунків, систему освіти і виховання сучасного громадянина держави. Тому, важливе місце в освіті і суспільстві посідає формування якісно нового світобачення і адекватного сприймання себе, як повноцінної і гармонійно розвиненої, психологічно врівноваженої особистості. Серед завдань, що стоять перед сучасною освітою, одним з важливіших є статево виховання молоді.

Відносини між чоловіками і жінками у всіх сферах суспільного і особистісного життя стають більш демократичними і рівноправними, що забезпечує більше простору для розвитку особистості, котра сьогодні характеризується певною відмежованістю від прийнятих й усталених суспільством стереотипів. Така ситуація спричиняє виникнення безлічі соціальних і психологічних проблем та конфліктів, значна кількість яких пов'язана з формуванням та розвитком статево-рольових відносин між чоловіками і жінками. Питання статевого виховання є актуальними питаннями сьогодення, оскільки незнання молоддю елементарних норм поведінки щодо спілкування з протилежною статтю приводить до психологічних травм, захворювань, які передаються статевим шляхом, абортів і т.і.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В психолого-педагогічній літературі в даний час представлені дослідження, які аналізують і систематизують напрями, форми, методи роботи з питань статевого виховання, але чисельність проблем, пов'язаних з необізнаністю в питаннях статевого виховання свідчить про можливість необхідності продовження пошуку розв'язання даної проблеми.

Різні аспекти статевого виховання розкривається в багатьох працях педагогів та психологів.

С.Голод, Д.Ісаєв, В.Каган, І.Кон, Д.Колесов, А.Хрипкова та інші розглядають проблему статево-рольової соціалізації молоді з позицій сексології та фізіології, психогігієни статі.

Л.Арутюнова, Л.Байкова, О.Богданова, В.Мухина, Т.Рєпіна та інші зосереджують увагу на морально-етичних аспектах статевого виховання, виховання почуття честі юнаків та дівчат.

Ю.Азаров, І.Гребенніков, І.Дубровіна, С.Ковальов та інші присвячують свої роботи підготовці молоді до особистого життя, кохання та шлюбних стосунків.

Ю.Гаврилов, А.Меренков та інші описують формування сексуальної культури молоді.

Цінний досвід щодо питань статевого виховання маємо і в історико-педагогічному досвіді.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз спадщини класиків педагогіки, а саме: А.Макаренка, Г.Ващенко та В.Сухомлинського щодо питань статевого виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження... Статево життя – це невід'ємна частина людської культури, яка з одного боку, виражає та узагальнює, а з іншого – регламентує та координує багату кількість сексуальних почуттів людини. Саме тому, статево виховання – це система науково обґрунтованих заходів, які направлені на оптимальний психосексуальний розвиток дитини, підлітків та молоді, виховання в них правильного ставлення до питань статі з нормами та вимогами суспільства.

Аналіз спадщини видатних педагогів стосовно конкретної проблеми доцільно здійснювати у контексті освітньої політики держави у певний історичний період розвитку з урахуванням соціокультурного фону, тому що шкільна освіта знаходиться в прямій залежності від суспільно-політичних явищ і процесів, які в цілому визначають зміст і функціонування загальноосвітньої школи.